

Беларускія вучоныя ў галіне матэматыкі і фізікі ў канцы XVIII – XIX ст.

Бездэль В.Я.

**Віцебскі філіял УА ФПБ “Міжнародны ўніверсітэт «МІТСО»”,
Віцебск**

Канец XVIII – XIX ст. у гісторыі беларускага народа – гэта перыяд станаўлення беларускай нацыі і фарміравання нацыянальнай мовы, літаратуры, культуры, самасвядомасці. На жаль, вучоныя і іх дасягненні ў галіне прыродазнаўчых і дакладных навук у гэтым кантэксце займаюць даволі сціплае месца.

Мэта артыкула – ахарактарызаваць дзейнасць вучоных, ураджэнцаў беларускіх губерняў, у галіне матэматыкі і фізікі ў канцы XVIII – XIX ст.

Матэрыял і метады. Даследаванне падрыхтавана на матэрыялах навуковых прац і энцыклапедычных даведнікаў, прысвечаных пытанням развіцця матэматычных ведаў і адукацыі на беларускіх землях і ў краінах Заходняй Еўропы, біяграфічных слоўнікаў пачатку XX ст. Для дасягнення пастаўленай мэты выкарыстоўваліся гісторыка-генетычны, гісторыка-сістэмны і гісторыка-тыпалагічны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. У XVIII–XIX стст. пад уплывам эпохі Асветніцтва і навукова-тэхнічнай рэвалюцыі ў Заходняй Еўропе імкліва развіваюцца матэматыка і фізіка. Навуковыя адкрыцці і вынаходніцтвы змаглі растлумачыць сутнасць прыродных з’яў, змянілі ўяўленні чалавека пра сусвет. Вучоныя, ураджэнцы беларускіх губерняў, вывучалі і карысталіся дасягненнямі еўрапейскіх навукоўцаў, паглыблялі і дапаўнялі іх. Вынікам іх працы былі падручнікі па матэматыцы, механіцы, адкрыцці ў галіне электрамагнетызму, оптыкі і спектраскапіі. Разам з тым уваходжанне беларускіх зямель у склад Расійскай імперыі, закрыццё Віленскага ўніверсітэта, адсутнасць вышэйшай навучальнай установы адмоўна паўплывалі на працэс фарміравання беларускай навуковай школы ў галіне матэматыкі і фізікі.

Заклучэнне. Пералічаныя ў артыкуле нешматлікія імёны беларускіх навукоўцаў і іх дасягненні дазваляюць гаварыць пра актыўнае фарміраванне ў канцы XVIII – XIX ст. беларускай навукі, якая развівалася, абапіраючыся на еўрапейскія навуковыя адкрыцці, пашырала і паглыбляла накопленыя веды. Адсутнасць у беларусаў дзяржаўнасці замарудзіла гэты працэс, але не спыніла яго.

Ключавыя словы: матэматыка, фізіка, беларусы, навука, нацыя.

The Late XVIII – XIX Century Belarusian Scholars in the Field of Mathematics and Physics

Bezdel V.Ya.

**Vitebsk Branch of the Belarusian Trade Union Federation Educational Establishment
International University of MITSO, Vitebsk**

The late XVIII – XIX centuries in the history of Belarusian people are the period of the maturation of Belarusian nation and shaping the national language, literature, culture and self-identification. Unfortunately, scholars and their advances in the field of natural and precise sciences in this contest take a very modest place.

The purpose of the article is to characterize the activities of Belarusian scholars in the field of mathematics and physics in the late XVIII – XIX centuries.

Material and methods. *The research is based on scientific works and encyclopedia directories on the issues of the development of mathematical knowledge and education in Belarusian lands and Western European countries, biographic directories of the early XX*

century. To reach the goal the historical and genetic, the historical and system and the historical and typological methods were used.

Findings and their discussion. In the XVIII–XIX centuries under the influence of the epoch of Enlightenment and the scientific and technological revolution in Western Europe mathematics and physics develop rapidly. Scientific discoveries and inventions could explain the essence of natural phenomena, changed the existing man's picture of the world. Scholars who came from Belarusian lands studied and used the advances of European researchers and contributed to them. The results of their work were textbooks on mathematics, mechanics, discoveries in the field of electromagnetism, optics and spectroscopy. At the same time, joining by the Belarusian lands the Russian Empire, closure of Vilna University, absence of a university had an impact on the process of shaping Belarusian scientific school in the field of mathematics and physics.

Conclusion. The scarce number of names of Belarusian scholars and their achievements listed in the article make it possible to speak about active shaping of Belarusian science in the late XVIII – XIX centuries, which developed on the basis of European scientific discoveries, widened and contributed to the accumulated knowledge. The absence of Belarusian state impaired the process but did not stop it.

Key words: mathematics, physics, Belarusians, science, nation.